

ความพร้อมต่อการเรียน การสอนแบบออนไลน์ ของโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร :

บทสังเคราะห์รายงานการวิจัย

Readiness for Online Learning in Schools under Bangkok
Metropolitan Administration: Synthesis from Research Reports

จิตินันท์ ผิวนิล และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.อดิพร ชันไพบุลย์
ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานการวิจัยของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ.2560 - 2562 จำนวน 4 รายงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลสภาพความพร้อมต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน โดยดำเนินการไปตามนโยบายที่ได้รับจากส่วนกลาง คือ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร และมีการสนับสนุนครูให้มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอในทุกด้าน ด้านศักยภาพของครูนั้น พบว่ามีศักยภาพในการเข้าถึงอุปกรณ์การสื่อสาร มีความรู้ และทักษะการใช้งานเทคโนโลยีออนไลน์เป็นอย่างดี มีการเปิดรับและพร้อมต่อการปรับตัวเพื่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ในขณะที่ด้านของนักเรียนและผู้ปกครองอาจจะยังไม่พร้อมต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์มากนัก โดยเฉพาะเด็กกลุ่มปฐมวัย อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครนั้น ควรคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน รวมถึงผู้ปกครอง ครอบครัวของนักเรียนด้วย นโยบายควรมีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบ และควรเน้นใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ โดยไม่ทำให้การเรียนการสอนแบบออนไลน์กลายเป็นภาระเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : การเรียนการสอนแบบออนไลน์ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร การสังเคราะห์ข้อมูล

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพาะระบบอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตมนุษย์ในทุกด้านอย่างมาก รวมถึงในด้านการศึกษาด้วย ซึ่งมีความพยายามใช้สื่อและเทคโนโลยีเข้ามาในกระบวนการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียนในหลายรูปแบบ ทั้งในด้านการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาความรู้ การติดต่อสื่อสาร

ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีซึ่งครอบคลุมหลายรูปแบบการเรียนรู้ เช่น โปรแกรมสำเร็จรูป ชุดการสอน การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer - Assisted Instruction) การสอนผ่านระบบโทรทัศน์ หรือถ่ายทอดผ่านระบบดาวเทียม การนำเสนอโดยวิดีโอ การสอนบนเว็บไซต์ (Web - Based Instruction) และการเรียนออนไลน์ (Online learning) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) ซึ่งการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) ที่เกิดขึ้นยังมีผลทำให้รูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นด้วย ผลักดันให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลแหล่งเรียนรู้แบบไม่มีข้อจำกัด รวมถึงการเกิดขึ้นระบบเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ (Mobile learning) ในรูปแบบใหม่ ๆ มากขึ้น (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2561) สถาบันการศึกษาจึงต้องเร่งส่งเสริมการจัดการศึกษา การเรียนรู้ และการฝึกอบรมต่าง ๆ ในรูปแบบดิจิทัลเพื่อให้เท่าทันกับความต้องการของผู้เรียน (ภาณุพงศ์ พนมวัน, 2563) โดยพบว่าหลายหน่วยงานด้านการศึกษาได้เร่งพัฒนาสื่อการสอนและรูปแบบการเรียนรู้ในลักษณะออนไลน์มากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อลักษณะของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องตามนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - directed learning) (ชนวรรต ศรีลาคำ และพัฒนา สอดทรัพย์, 2562) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ช่วยสะท้อนถึงความพยายามการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยโดยการพลิกโฉมด้วยระบบดิจิทัล (Digitalization for Educational and Learning Reform) (วรพจน์ หาญใจ, 2563)

สำหรับบริบทของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครนั้น ได้มีการวางยุทธศาสตร์ที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อความเป็นเลิศในการจัดการศึกษา ซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2563) ฉบับปรับปรุง (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2561) โดยในปีการศึกษา 2562 กรุงเทพมหานครมีนโยบายด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่อง SMART Education โดยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ICT และสนับสนุนการจัดสรรเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีคุณภาพเพื่ออำนวยความสะดวกในห้องเรียนมากขึ้น (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 10 พฤษภาคม 2562)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยได้เผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเลื่อนการเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 และกำหนดนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนแบบออนไลน์เพิ่มขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 12 พฤษภาคม 2563) สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครจึงได้มีแผนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครเป็นการเฉพาะ ในสถานการณ์ดังกล่าว มีความจำเป็นที่สำนักงานศึกษาจะมีองค์ความรู้ที่ได้จากข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความพร้อมของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครต่อการจัดการดังกล่าว บทความนี้จึงเป็นการสังเคราะห์ผลการวิจัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนออนไลน์ในบริบทของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในช่วงปี พ.ศ. 2560 - 2562 เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลสภาพความพร้อมต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยการใช้การสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานการวิจัยของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่ตีพิมพ์ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2560 - 2562) เพื่อให้สอดคล้องและทันสมัยกับประเด็นการใช้เทคโนโลยีที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยเอกสารรายงานการวิจัยจำนวน 4 รายการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมการสื่อสารออนไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบรอบด้านของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดย จูตินันท์ ฝวนิล (2560)
2. รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยกลุ่มงานวิจัย พัฒนาสื่อและเทคโนโลยี กองเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2561)
3. รายงานการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ มารยาททางสังคมกับภาวะสุขภาพจิตของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยจูตินันท์ ฝวนิล (2561)
4. รายงานการวิจัย เรื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมพื้นฐาน (O - NET) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2562 ดำเนินการโดยจูตินันท์ ฝวนิล (2562)

ทั้งนี้ การสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานการวิจัยทั้ง 4 โครงการดังกล่าว มีรายละเอียดวิธีการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง การเลือกตัวอย่าง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง พื้นที่ศึกษา และระยะเวลาดำเนินการ ดังตารางต่อไปนี้

รายละเอียด	รายงานฉบับที่ 1	รายงานฉบับที่ 2	รายงานฉบับที่ 3	รายงานฉบับที่ 4
วิธีการศึกษา	การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)	การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ
พื้นที่ศึกษา	โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 44 โรงเรียน	โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 438 โรงเรียน	โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 51 โรงเรียน	โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 โรงเรียน

รายละเอียด	รายงานฉบับที่ 1	รายงานฉบับที่ 2	รายงานฉบับที่ 3	รายงานฉบับที่ 4
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	การวิจัยเชิงปริมาณ : ครูผู้สอน จำนวน 641 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ : ครูอาจารย์ และผู้บริหารสถานศึกษา รวมจำนวน 20 คน จาก 10 โรงเรียน	ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 317 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,035 คน	การวิจัยเชิงปริมาณ : ครูผู้สอน จำนวน 796 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ : ครูอาจารย์ จำนวน 30 คน จาก 15 โรงเรียน	การวิจัยเชิงปริมาณ : นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 731 คน การวิจัยเชิงคุณภาพ : 1) กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก 5 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 คน 2) กลุ่มครูแนะแนว กำหนด โรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวน 9 คน 3) ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวน 9 คน
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์	แบบสอบถาม	แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์	แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
ระยะเวลาดำเนินการ	ปีการศึกษา 2560	ปีการศึกษา 2558	ปีการศึกษา 2560 - 2561	ปีการศึกษา 2562

ตารางที่ 1 รายละเอียดข้อมูลการวิจัยที่นำมาใช้ในการสังเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์ข้อมูลรายงานการวิจัยทั้ง 4 รายการ สามารถวิเคราะห์สรุปประเด็นสภาพความพร้อมต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ 5 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. ความพร้อมของโรงเรียนด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน

ในภาพรวม พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน โดยดำเนินการไปตามนโยบายที่ได้รับจากส่วนกลาง คือ สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยในการดำเนินการของผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความพร้อมในด้านการสนับสนุนให้ครูผู้สอนของโรงเรียนตนเองมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สร้างความตระหนักให้ครูเห็นความสำคัญของการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน

มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูไปพัฒนาตนเองในเรื่องการใช้เทคโนโลยี โดยการให้ไปฝึกอบรม รวมถึงมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการสอนเป็นประจำ

2. ศักยภาพของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์

ครูส่วนใหญ่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ทโฟน (ร้อยละ 94.6) รองลงมาคือมีคอมพิวเตอร์ส่วนตัว (ร้อยละ 89.2) และมีแท็บเล็ต (Tablet) (ร้อยละ 38.8) ครูเกือบทั้งหมดใช้ LINE (ไลน์) เป็นประจำ (ร้อยละ 90.5) มีผู้ที่ไม่ใช้เพียงร้อยละ 1.0 และครูใหญ่ใช้ Facebook (เฟซบุ๊ก) เป็นประจำ (ร้อยละ 72.7) ส่วนครูที่ไม่ได้ใช้งานมีเพียงร้อยละ 4.9 ทั้งนี้ เหตุผลที่ครูเลือกใช้ไลน์มากกว่าเพราะมีความเป็นส่วนตัวมากกว่า ใช้งานได้สะดวกกว่าเฟซบุ๊กเป็นการสื่อสารที่ทุกคนในโรงเรียนนิยมใช้ในการส่งข่าวสารการทำงาน ครูที่ไม่เคยใช้งานได้เริ่มมีการปรับตัวมาใช้งานมากขึ้นเพื่อให้รับรู้ข้อมูลการทำงาน ติดต่อ สร้างปฏิสัมพันธ์ และแบ่งปันข่าวสาร

ด้านความรู้ ทักษะความสามารถ และทัศนคติเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ จากผลการวิจัย พบว่าครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในภาพรวมมีความรู้และทักษะความสามารถในการใช้การสื่อสารออนไลน์อยู่ในระดับมาก ส่วนทัศนคติต่อการใช้สื่อออนไลน์อยู่ในระดับกลาง ๆ กล่าวคือ ครูไม่ได้ชื่นชอบมากแต่ก็ไม่ได้ต่อต้านหรือไม่ยอมรับการใช้การสื่อสารออนไลน์

3. สังคมออนไลน์กับการทำงานของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ในภาพรวมครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากสังคมออนไลน์ในการค้นหาข้อมูลเพื่อเตรียมการสอนและใช้สื่อสารในการทำงานเป็นหลัก เมื่อพิจารณาพฤติกรรมกรรมการสื่อสารออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของครู ออกเป็น 3 ด้านคือ 1) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 2) การปฏิบัติงานทั่วไป และ 3) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบว่าครูมีการใช้การสื่อสารออนไลน์เพื่อการทำงานทั้ง 3 ด้านยังไม่มากนัก โดยเฉพาะครูผู้สอนเด็กเล็กจะใช้งานน้อยกว่าครูที่สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ทั้งนี้ ยังมีข้อค้นพบว่า คุณลักษณะของครูกับการใช้การสื่อสารออนไลน์เพื่อการทำงานมีความแตกต่างกัน ดังนี้ ครูเพศหญิงจะใช้งานการสื่อสารออนไลน์มากกว่าชายในทุกด้าน กลุ่มครูที่มีอายุเพิ่มมากขึ้นจะมีแนวโน้มการใช้การสื่อสารออนไลน์น้อยลง ส่วนครูที่มีคุณวุฒิสองปริญญาตรีจะใช้งานการสื่อสารออนไลน์สูงกว่า

4. “ไลน์” คือช่องทางสำคัญสำหรับการทำงานของครู

อย่างไรก็ตามครูที่ใช้งานสังคมออนไลน์จะเน้นใช้ผ่าน “ไลน์” มากกว่า เช่น การปรึกษาการเรียนการสอนและภาระงานกับเพื่อนร่วมงานในโรงเรียน การอัปโหลด แชร์ ส่งไฟล์งานให้เพื่อร่วมงาน รวมถึงการติดต่อเครือข่ายครูนอกโรงเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน ทั้งนี้ จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าการใช้งานการสื่อสารออนไลน์ส่วนมากจะเน้นไปในทางการเตรียมการสอน และการพูดคุยปรึกษากับเพื่อนร่วมงานมากกว่าการใช้งานร่วมกับนักเรียน ทั้งนี้ ครูเลือกใช้การสื่อสารผ่านโปรแกรมไลน์ มากกว่าเฟซบุ๊ก เนื่องจากไลน์มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการพูดคุย (แชท) เท่านั้น แต่เฟซบุ๊กจะทำให้เห็นข้อมูลส่วนตัวอื่น ๆ ของผู้ใช้งานมากกว่า ครูหลายคนจึงมองว่าการติดต่อพูดคุยผ่านไลน์มีความเป็นส่วนตัวมากกว่า

5. ความพร้อมของนักเรียนและผู้ปกครอง

มุมมองของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมองว่าโรงเรียนที่เป็นครูผู้สอนเด็กเล็ก โอกาสจะใช้การสื่อสารออนไลน์กับผู้เรียนมีน้อยมาก เพราะอายุน้อยเกินไปกว่าจะเรียนรู้ผ่านออนไลน์ได้ด้วยตนเอง และผู้ปกครองอาจไม่พร้อมในการดูแลได้อย่างทั่วถึง ครูหลายคนมองว่าบริบทโรงเรียนและนักเรียนยังไม่เอื้อต่อการสื่อสารแบบออนไลน์ เด็กนักเรียนที่เรียนในวัยประถมศึกษาและมีมัธยมศึกษาตอนต้นมักใช้การพูดคุยติดต่อสื่อสาร และการจัดการเรียนรู้ภายในโรงเรียนจะมีความสะดวกมากกว่า

ส่วนครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา แม้ตัวนักเรียนจะมีความพร้อม (ทั้งการมีอุปกรณ์และความสามารถในการใช้งาน) แต่ก็ประสบปัญหาที่ครูไม่สามารถควบคุมการใช้งานการสื่อสารออนไลน์ของเด็กนักเรียนได้ ครูหลายคนเคยลองใช้ในการเรียนการสอน แต่กลับพบว่านักเรียนการสื่อสารออนไลน์เพื่อการเล่นมากกว่าการเรียนรู้ รวมถึงปัญหาจากจำนวนนักเรียนที่มีมาก และความรวดเร็วของการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ทำให้ครูไม่สามารถเข้าไปร่วมคัดกรองเนื้อหาต่าง ๆ ที่นักเรียนเข้าถึงในอินเทอร์เน็ตได้

จากข้อมูลโครงการวิจัยปีงบประมาณ 2562 ที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 73.1 ผู้ปกครองจบการศึกษาสูงสุดในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ด้านการประกอบอาชีพของผู้ปกครองนั้น ส่วนมากทำอาชีพในกลุ่มรับจ้าง ร้อยละ 44.6 รองลงมาคือ ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ร้อยละ 19.4 และการเป็นพนักงาน/ลูกจ้างบริษัท ภาคเอกชน ร้อยละ 18.5 ดังนั้น หากพิจารณาบริบทของผู้ปกครอง อาจเห็นได้ว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่อาจได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และข้อจำกัดด้านการเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแลการใช้การสื่อสารออนไลน์ของนักเรียนได้

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.6) มีสมาร์ตโฟน ส่วนการมีคอมพิวเตอร์ส่วนตัวหรือคอมพิวเตอร์แบบพกพา มีเพียงร้อยละ 56.5 และการมีแท็บเล็ตนั้นพบว่ามึนักเรียนที่มีอุปกรณ์ดังกล่าวแค่ร้อยละ 18.6 เท่านั้น ด้านการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ นักเรียนใช้เฟซบุ๊ก ร้อยละ 97.4 รองลงมาคือใช้ไลน์ ร้อยละ 95.2 และการใช้ Youtube ร้อยละ 95.0 ซึ่งผู้ใช้งาน Youtube จะใช้งานเป็นประจำทุกวัน กว่าร้อยละ 85.1

6. ประเด็นที่ระงว้งจากการทำงานแบบออนไลน์

1) ปัญหาความสัมพันธ์ ครูที่ระบุว่ามึปัญหาความสัมพันธ์มักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นนาน ๆ ครั้ง โดยเป็นปัญหากับเพื่อนร่วมงาน และปัญหากับนักเรียน สาเหตุหลักคือเรื่องความขัดแย้งจากการใช้ภาษา การตีความสนทนาที่ผิดความหมาย รวมทั้งการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นช่องทางสร้างความขัดแย้งระหว่างกัน

2) ปัญหาการถูกละเมิดมารยาท ผลการศึกษาพบว่า สิ่งทีครูพบเจอการละเมิดมารยาทมากที่สุดจากการใช้เฟซบุ๊กได้แก่ การพบเห็นนักเรียนโพสต์คำคำหยาบคาย รองลงมาคือการพบเห็นนักเรียนทะเลาะกัน และนักเรียนใช้ภาษาไม่ถูกต้อง

3) ปัญหาสุขภาพจิตของครู การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการทำงาน อาจหมายถึงการที่ครูต้องรองรับการปฏิบัติงานแบบไม่จำกัดสถานที่และเวลา ในประเด็นนี้จึงอาจต้องเฝ้าระวัง เนื่องจากหากครูต้องรับผิดชอบงานจำนวนมากและไม่จำกัดเวลา สิ่งเหล่านี้อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำให้ความสุขของครูลดลงและอาจส่งผลต่อปัญหาความเสี่ยงสุขภาพจิตได้

ผลการวิจัยพบว่า การใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ การเป็นสมาชิกกลุ่มกับนักเรียนในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวในเฟซบุ๊กมีผลต่อสุขภาพจิตของครู โดยการใช้งานสังคมออนไลน์เพื่อการทำงาน การมีปัญหาความสัมพันธ์จากการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ และที่สำคัญคือการมีประสบการณ์ถูกละเมิดมารยาทในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ล้วนส่งผลให้เกิดอาการภาวะซึมเศร้ามากขึ้นได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แม้ครูจะมีความพร้อมด้านการมีอุปกรณ์ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ แต่ยังพบว่าการเรียนการสอนแบบออนไลน์ยังคงมีไม่มาก เนื่องจากบริบทของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร อาจจะยังไม่สามารถนำเทคโนโลยีการสื่อสารออนไลน์มาใช้ร่วมกับเด็กนักเรียนได้มากนัก เพราะข้อจำกัดด้านบริบทนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเด็กเล็กยังไม่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์การสื่อสารได้ครบทุกคน และข้อจำกัดด้านคุณลักษณะฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวนักเรียน ทำให้โอกาสการเข้าถึงเทคโนโลยีของเด็กแต่ละคนยังไม่ครอบคลุมเท่าเทียมกัน

จากผลการสังเคราะห์ข้างต้น จึงขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อประเด็นการพัฒนาความพร้อมเพื่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนอุปกรณ์ในการเข้าถึงการสื่อสารออนไลน์ให้กับครูและนักเรียนในกลุ่มที่ยังไม่มีอุปกรณ์ดังกล่าว

2. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตให้กับครูและนักเรียนมากขึ้น อาทิ การจัดหาซิมการ์ดโทรศัพท์เพื่อเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแบบไม่จำกัด หากต้องมีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เนื่องจากทั้งครูและนักเรียนส่วนใหญ่มีอุปกรณ์การเชื่อมต่อที่สำคัญคือ โทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ทโฟน หรือการประสานงานหาจุดบริการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตระดับชุมชน จากหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานราชการอื่น ๆ ให้ครู และนักเรียน สามารถเข้าไปใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ได้

3. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรส่งเสริมการใช้แอปพลิเคชัน LINE ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการเรียนการสอนออนไลน์ เนื่องจากเป็นช่องทางการติดต่อที่สำคัญที่ครูและนักเรียนส่วนใหญ่มีความคุ้นชินในใช้งานโดยปกติแล้วในปัจจุบัน ในขณะเดียวกัน หากมีการผลิตสื่อการสอนออนไลน์ อาจส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผ่านช่องทาง Youtube เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ใช้งานเป็นประจำ

4. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรส่งเสริมให้ครูที่ยังมีการใช้การสื่อสารออนไลน์ไม่มาก ปรับตัว เรียนรู้ และใช้การสื่อสารออนไลน์มากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มครูที่สอนในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา ครูที่คุ้นเคยต่ำกว่าปริญญาโท และครูที่มีอายุมาก โดยอาจมีการจัดทำคู่มือ จัดทำระบบ หรือจัดเตรียมผู้ช่วยสำหรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ให้กับกลุ่มครูที่ไม่ถนัดการใช้เทคโนโลยี

5. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรส่งเสริมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครองมากขึ้น นอกเหนือจากการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว เพื่อให้เกิดการติดตาม เฝ้าระวัง และพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียนได้ในช่วงที่ต้องเรียนแบบออนไลน์ รวมถึงในช่วงที่ต้องเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) เพื่อให้เกิดการคงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียนและผู้สอนได้ต่อไป

6. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรมีช่องทางสำหรับให้คำปรึกษาสำหรับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในกรณีที่เกิดปัญหาจากการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ทั้งในเชิงการดูแลให้คำปรึกษาด้านการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน และการดูแลสุขภาพจิต

7. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรจัดระบบการเรียนการสอนและการดูแลผู้เรียนระดับต่ำกว่า ประถมศึกษา และประถมศึกษาที่ยังไม่พร้อมต่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ ให้สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองให้การดูแลอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะเมื่อต้องเรียนรู้แบบออนไลน์จากที่บ้าน

8. สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ควรเร่งให้ความรู้ ความเข้าใจ ฝึกอบรมผู้ปกครองให้มีบทบาท ในการดูแลนักเรียนมากขึ้นในช่วงการเรียนรู้แบบออนไลน์ ส่งเสริมบทบาทผู้ปกครองในการเป็นครูในบ้านควบคู่กับ ครูออนไลน์จากทางโรงเรียน และส่งเสริมให้ผู้ปกครองควรทำความเข้าใจระบบการเรียนรู้แบบออนไลน์ โดยไม่รบกวน เวลาการเรียนของผู้เรียนเมื่อต้องเรียนออนไลน์ภายในบ้าน

นอกจากนี้การชี้แจงสร้างความเข้าใจกับครูและผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องว่า แม้จะใช้การเรียนการสอนออนไลน์ แต่ก็ไม่ได้หมายถึงการบรรยายสดผ่านระบบออนไลน์เท่านั้น ครูสามารถจัดทำคลิปวิดีโอ หรือมีช่องทาง ให้ให้นักเรียนเข้าใช้งานได้ไม่จำกัดเวลาและสถานที่

การสอนผ่านระบบออนไลน์อาจไม่จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาเช่นเดียวกับการสอนในชั้นเรียนปกติ ครูสามารถปรับเปลี่ยนให้กระชับ เหมาะสม และครบถ้วนการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงนักเรียนที่มีข้อจำกัดในการใช้งาน ให้ไม่เสียเปรียบทางการศึกษา ไม่เสียประโยชน์ เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาสการเข้าถึงของนักเรียนที่แตกต่างกัน

การออกแบบการสอนผ่านระบบออนไลน์ ในเชิงนโยบายควรมีความยืดหยุ่น คำนึงถึงความ “ไม่พร้อม” ของนักเรียนและครูในด้านต่าง ๆ อาทิ การเข้าถึงอุปกรณ์ ระบบอินเทอร์เน็ต และทักษะการใช้งานที่อาจยังไม่คุ้นเคย

ไม่ควรคร่ำเคร่งต่อการสั่งงานจำนวนมาก จนทำให้นักเรียนต้องจดจ่ออยู่หน้าคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์ตลอดเวลา และไม่ควรเข้มงวดต่อรูปแบบการสอนของครูมากเกินไป ควรให้ครูได้ออกแบบการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและทักษะของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนสูงสุด

นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างครูแต่ละโรงเรียน และครูกับ ผู้ปกครองผ่านระบบออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนดูแลนักเรียนในช่วงการเรียนการสอนแบบออนไลน์ด้วย

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *พลิกโฉมการเรียนรู้ก้าวสู่ยุคดิจิทัล : กระทรวงศึกษาธิการ 128 ปี*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2563, 12 พฤษภาคม). *การเตรียมความพร้อมของกระทรวงศึกษาธิการ ก่อนเปิดภาคเรียน 1 กรกฎาคม 2563*. สืบค้นจาก <https://www.moe.go.th/การเตรียมความพร้อม>.
- ชนวรต ศรีลาคำ และ พัฒนา สอดทรัพย์. (2562). *ทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเองตามนโยบายประเทศไทย 4.0. วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา, 8 (1), 49-62.*
- ฐิตินันท์ ฉวีนิล. (2560). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง วัฒนธรรมการสื่อสารออนไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบรอบด้านของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2561). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ มารยาททางสังคม กับภาวะสุขภาพจิตของครูโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- _____. (2562). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2562*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภาณุพงศ์ พนมวัน. (2563). *การเรียนรู้บนโลกดิจิทัล. วารสารการศึกษาไทย, 17(1), 7.*
- วรพจน์ หาญใจ. (2563). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา แนวทางขึ้นการปฏิรูป. วารสารการศึกษาไทย, 17(2), 26-33.*
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2561). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2563) ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, กองเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน, กลุ่มงานวิจัย พัฒนาสื่อและเทคโนโลยี (2561). *รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร. (2562, 10 พฤษภาคม). *ชูนโยบาย 5 ข้อ ขับเคลื่อนและยกระดับการจัดการศึกษาโรงเรียนสังกัด กทม. ปี 62*. สืบค้นจาก <http://www.prbangkok.com/th/board/view/MDY1cDBzNnMONHlyb3Ezc3E2NnEyNDk0cDRyOTQzqjQ2MTYwMQ==>